

Н. О. ТОПШКО*

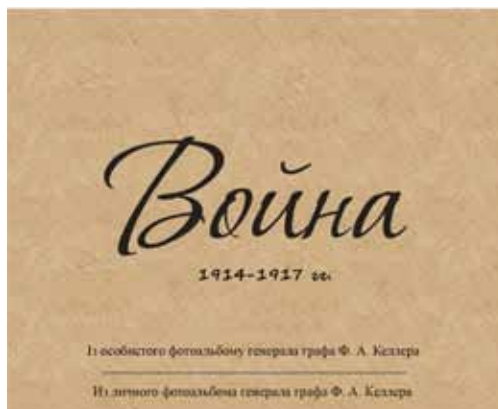
ІСТОРІЯ УНІКАЛЬНОЇ АРХІВНОЇ ЗНАХІДКИ

Історія альбому Ф. А. Келлера не менш цікава і загадкова, ніж постать самого графа. Лише через 50 років (альбом зберігається у фондах ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного з серпня 1943 р.) було відкрито таємницю імені його власника. Це стало можливим завдяки запиту, який надійшов до архіву в 2005 р. від громадянки Канади

Людмили Білоблоцької з проханням допомогти в пошуках фотографії її бабусі Зінаїди Олександрівни Мажарової – сестри милосердя в роки Першої світової війни. Разом із запитом надійшла електронна копія збереженого фрагмента фотознімка З. О. Мажарової, поруч з якою на знімку, зі слів пані Білоблоцької, мав би бути генерал від кавалерії граф Ф. А. Келлер.

Перші спроби розшукати фото із надісланим фрагментом чи будь-яке інше із зображенням З. О. Мажарової не дали результатів. Безуспішними виявилися й пошуки фотографій генерала Ф. А. Келлера. Враховуючи рівень складності запиту, довелося розширити пошукове коло і опрацювати весь масив фотодокументів періоду Першої світової війни. Серед фотодокументів цієї тематики нашу увагу привернув фотоальбом під назвою “Война 1914–15–16 гг.”, перш за все наявністю в ньому світлин, присвячених 10-й кавалерійській дивізії та III кінному корпусу. Інтерес до цих фото посилювала інформація пані Білоблоцької про те, що З. О. Мажарова у 1915–1916 рр. була сестрою милосердя у складі саме 10-ї кавалерійської дивізії.

Під час спеціального дослідження згаданого фотоальбому віднайти розшукуваний знімок не вдалося. Але цікавим виявився той факт, що всі світлини, як і сам альбом, підписані однією рукою від першої особи. Гортаючи сторінки старого альбому, дуже часто (майже на третині фотографій) натрапляли на зображення невідомого представника вищого офіцерського складу з прикметними рисами зовнішності: висо-

* *Топішко Ніна Олександрівна* – директор Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного.

Група солдат – георгіївських кавалерів III кінного корпусу на одній із ділянок фронту. 1915 р.

кий зріст, вовча папаха, стара солдатська шинель тощо. Та обставина, що ця особа не була вказана на жодному із знімків, наштотувала на думку, що перед нами – власник альбому, який, напевно, і є командиром вищезгаданих військових підрозділів. Звернувшись до історичних джерел і публікацій, порівнявши альбомні світлини з оприлюдненими фотографіями генерала Ф. А. Келлера, отримали підтвердження своїм здогадам.

На світлинах – різнобічна ілюстрація історії військових частин, які перебували під командуванням генерала Ф. А. Келлера: воєнні дії, військовий побут, низка знакових персоналій. Географічний діапазон охоплює територію сучасної Чернівецької області, Молдови, Румунії.

Характерною особливістю альбому є те, що поряд із надписами, розміщеними безпосередньо під фотографіями, є загальні надписи, які стосуються низки світлин, зокрема: “1914 год. I-ый Оренбургский Казачий Его Выс. Наслед. Цесаревича полк в Карпатах”, “1914 год. Взятие города Санок 10-ой Кавалерийской дивизией 1-ый раз в сентябре, 2-ой раз в ноябре месяцах”, “1915 год. Я прощаюсь с 10-ой Кавалерийской дивизией по случаю назначения меня командиром III Конного корпуса” та ін. Деякі з них супроводжують фотографії пропонованого видання.

Світлини розміщені переважно у хронологічній послідовності, але інколи вона порушується. Це дає змогу припустити, що альбом формувався після подій, зафіксованих на фото. Так, фотографії, на яких зафіксовано візит імператора Миколи II 18 березня 1916 р. (П-112 – 122), передують деяким світлинам 1915 р., фотографії зі шпиталю, датовані

[Солдати та офіцери 10-го драгунського Новгородського полку]
в окопах поблизу р. Прут. [1-й праворуч – поручик Г. Р. Трипольський (55),
2-й – ротмістр Г. В. Отрохов (56).]

вереснем 1915 р. (П-314 – 328, 331), розміщені після знімка, датованого березнем 1917 р. (П-311) тощо.

Альбом налічує 337 знімків, розміщених на 32 аркушах з обох боків, у середньому від 4 до 12 фото на кожній сторінці.

На 21 фотодокументі (П-48, 50, 58, 95, 97, 145, 152, 165, 168, 170, 185, 186, 187, 189, 190, 192, 193, 207, 217, 219, 250) є автограф автора зйомки. Ним, імовірно за все, був штаб-ротмістр 10-го драгунського Новгородського полку Петро Олександрович Болтін. Він зображений на кількох світлинах альбому (П-71, 173, 173-1, 311). Автора решти фотографій наразі встановити не вдалося.

Пропоноване видання є першим досвідом Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного публікації фотоальбому як монодокумента. Спонукальним мотивом до видання альбому графа А. Ф. Келлера став той факт, що оприлюднення особистих фотографій учасників Першої світової війни нині є поодиноким. Хоча фотодокументи згаданого періоду містять цінну, часом єдину унікальну інформацію про важливі історичні події.

Зі столітніх фотознімків до нас промовляє минула епоха зі своїми героями, які діяли, прагнули, мріяли. Розмиваються часові межі, минуле зустрічається з прийдешнім, стає зримим і зрозумілим. Сподіваємо-

Офіцери штабу III кінного корпусу. Зліва направо: командир корпусу, генерал-лейтенант граф Ф. А. Келлер, [полковник М. В.] Лескарев, старший ад'ютант штабу, капітан О. В. Сливинський, ротмістр Щербачов, [ротмістр 10-го драгунського Новгородського полку Г. А.] Валуєв (65). м. Новоселиця Хотинського повіту Бессарабської губернії (нині Чернівецької області), 1915 р.

ся, що видання альбому не тільки розширить джерелознавчу базу історичних досліджень, але й сформує нові запитання перед дослідниками, фахівцями, знавцями фотографічного мистецтва.

У цьому альбомі – 328 знімків, відтворених з оригінальних фотографій шляхом оцифрування. У видання не ввійшло 9 світлин з оригінального альбому через незадовільну якість або ідентичність фотографій. Розміщення світлин, за незначним винятком, зумовленим тематичною і композиційною спорідненістю деяких фотодокументів, відповідає послідовності в альбомі А. Ф. Келлера.

Зважаючи на унікальні можливості фотографії, з одного боку, бути історичним джерелом, а з іншого, – особливим видом мистецтва, яке відбиває особистий погляд на ту чи іншу подію, укладачі альбому мали за мету максимально розкрити інформаційний і художній потенціал кожного документа. Тому для зручності сприйняття на кожній сторінці публікації, на відміну від оригінального альбому, розміщено мінімальну кількість фотографій.

До кожної світлини укладачі подали анотацію українською та російською мовами, яка містить додаткову, уточнену інформацію (винесену у квадратні дужки) щодо осіб, часу і місця зйомки тощо. Також

Транспортування змійкового повітроплавного аеростату (83)
30-го корпусного авіаційного загону, прикріпленого до III кінного корпусу.
[м. Новоселиця Хотинського повіту Бессарабської губернії
(нині Чернівецької області)], 1916 р.

фотографії супроводжуються й авторськими підтекстівками Ф. А. Келлера. У них без змін, мовою оригіналу, збережено особливості написання прізвищ, звань, назв військових підрозділів, населених пунктів, дат.

Видання містить науковий коментар та біографічну статтю, підготовлені доктором історичних наук, професором Д. В. Табачником, який включає біографічні довідки про осіб, що згадуються в тексті, історичні довідки про військові частини, події тощо. Ключем до пошуку необхідної інформації у науковому коментарі є номер, поданий у круглих дужках в анотаціях укладачів.

Видання розраховане не лише на фахівців, але й на широкий загал читачів, які цікавляться воєнною історією.

Авторський колектив висловлює вдячність усім, хто брав участь у підготовці публікації і сприяв її виходу в світ.

**Книгу можна замовити в інтернет-магазині “Фоліо”,
поштою – “Книжковий клуб “Фоліо”, Харків, 61052, а/с 46,
тел. (057) 715-6119, а у Києві купити
у фірменному магазині “Фоліо”
за адресою вул. Трьохсвятительська, 4.**